

Miscel·lània Gabriel Oliver Coll. Barcelona: PPU, Promociones y Publicaciones Universitarias, 2008, 207 p.

Per iniciativa de l'Estudi General Lul·lià de Mallorca, la Direcció General de Política Lingüística del Govern de les Illes Balears patrocina aquesta *Miscel·lània* en homenatge a Gabriel Oliver Coll, mort el 27 de juliol de 2006. El volum conté divuit contribucions d'amics i col·legues del professor, precedides d'una *Presentació* de Pere J. Quetglas i Isabel de Riquer i una *Biobibliografia* recollida per Maria Oliver Marcuello. Les aportacions abasten la majoria dels camps que Gabriel Oliver conreava per de-

Estudis Romànics [Institut d'Estudis Catalans], Vol. 32 (2010), p. 427-551

dicació universitària, com la literatura medieval i la del segle XIX, per afició, com el cinema i la novel·la detectivesca, o per arrelada, qualsevol informació relacionada amb la seva estimada Mallorca. El volum es reparteix en quatre apartats que responen a aquestes aficions i dedicacions: *Literatura romànica medieval*, *Literatura francesa del segle XIX*, *Temes relacionats amb Mallorca* i *Altres temes*.

Literatura romànica medieval

Aquest apartat conté cinc articles. Comença Jordi Cerdà, professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, amb un treball hagiogràfic intitulat «Un altre fragment català de la *Vida de santa Margarida*», p. 11-17. L'autor edita un fragment de la *Vida de Santa Margarida* que anomena SMarg P, tot afirmant que Gabriel Llompart el va referir l'any 1977 en «Pintura gòtica de Mallorca» i que és d'inequivoca procedència insular. Explica que el fragment es conserva a l'Arxiu del Regne de Mallorca i es troba en un registre de naus de 1284, dins del manuscrit intitulat *Libro de licencias para barcos y fragmentos de un libro de cuentas de «loguer de la botiga e torre de Porto Pi»*. El text és acarat per l'autor amb altres versions de la *Vida de santa Margarida*: SMarg M, T i B, per concloure que SMarg P segueix la seqüència narrativa de les SMarg de text complet [T i M] i se separa del fragment de SMarg B.

Sota l'encapçalament «*Ben aia-l cortes essiens*: articulació de la lloança i el blasme de la dama en una cançó de Raimon de Miraval (406,14, v.1)», p. 19-27, Marion Coderch, professora de Durham University i, actualment, de la Universitat de Barcelona, comenta la *canço* de Raimon de Miraval per tal de mostrar que contra la idea, comunament acceptada, d'una representació bipolar de la dama a la lírica cortesana (*bona donna/mala donna; domna/femna*), es pot proposar una perspectiva àmplia i integradora de les diverses imatges de la dama a la lírica dels trobadors provençals, una multiplicitat d'imatges femenines, on els aspectes positius difícilment apareixen dissociats dels negatius.

Anton Espadaler, professor de la Universitat de Barcelona, és autor de l'article intitulat «Àfrica en el *Curial e Güelfa* i en el *Tirant lo Blanch*», p. 29-42, en el que mostra que ambdues obres consagren una de les seves parts a una aventura africana que té en comú el seu significat en el si de les respectives obres i el fet de remetre a un moment històric molt acostat a l'època dels seus autors.

Amb el títol «Relíquies que no arribaren mai als reis catalans», p. 43-51, Isabel de Riquer, professora de la Universitat de Barcelona, estudia la correspondència dels reis catalans conservada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, en la qual apareix molt sovint la implicació personal dels successius monarques en el tràfic de relíquies d'Orient a Occident, atès el desig de posseir-ne algunes de molt concretes que van ser demanades anys i anys, com el cos de santa Bàrbara i el cap de Sant Jordi, i que mai no van arribar.

La darrera contribució de l'apartat de literatura medieval: «*Del ferm voler que non es de retomba*: l'episodi del filtre amorós al *roman de la Violette* de Gerbert de Montreuil», p. 53-61, és de Meritxell Simó, professora de la Universitat de Barcelona. L'autora es proposa reivindicar la singularitat del *Roman de la Violette*, tot posant de relleu que aquesta singularitat és fruit de l'entrecruament en l'obra de les dues grans tradicions que solquen el *roman* en vers del segle XIII: la de l'anomenat *roman* líric o realista, inaugurada per Jean Renart, i la del *roman* artúric, encetada per Chrétien de Troyes. Meritxell Simó estudia l'episodi del filtre amorós, episodi que palesa el mestratge de Chrétien no només en el pla de la construcció narrativa sinó també en l'elaboració d'una concepció amorosa que implica a més a més la producció trobadoresca de l'escriptor xampanyès. El motiu del filtre amorós havia constituït l'eix de la polèmica literària que iniciaren Chrétien de Troyes, Bernart de Ventadorn i un Raimbaut d'Aurenga que, celebrant una passió que no era lliure de controlar, havia afirmat una concepció amorosa articulada al voltant del mite de Tristany. Meritxell Simó demostra que, en la glosa que ocupa els versos 4286-4305 del *Roman de la Violette*, Gerbert de Montreuil s'apropia de la resposta que Chrétien de Troyes havia donat als dos trobadors occitans.

Literatura francesa del segle XIX

La primera contribució d'aquest apartat és de Lídia Anoll: «Vivències, confidències i bajanades vàries d'una soi-disant balzaquiana», p. 65-74. L'autora, professora de la Universitat de Barcelona, recorda la seva relació amb Gabriel Oliver a partir del moment en que li proposà, com a director de la seva tesi doctoral, treballar sobre la recepció de Balzac a Espanya. L'elaboració del catàleg de les traduccions espanyoles de l'obra de Balzac i l'avaluació de la seva recepció, és una tasca que Lídia Anoll ha continuat fins avui. L'article és una exposició de l'abast personal d'aquesta producció.

Segueix a Lídia Anoll, en rigorós ordre alfabètic, Giuseppe Grilli, professor de la Universitat de Pisa, amb un article intitulat: «Viaggi a vuoto: Maupassant, Clarín, Carner», p. 75-81, en el qual l'autor exposa una lectura en paral·lel de tres contes que tenen en comú una peculiaritat *maupassaniana*: un del mateix Maupassant, *Voyage de santé*, i dos d'escriptors ibèrics: *El dúo de la tos* de Clarín i *Idil·li en tramvia* de Carner. Fora de compartir la característica de presentar un motiu únic d'implicació múltiple (el viatge com a fuga, la malaltia com a obstacle, el projecte vital com a destí impossible de parella), els tres contes tenen en comú un clima, una atmosfera d'ironia que es mesura amb la inquietud de l'individu sol en una quotidianitat sense cap qualitat. L'espai literari de la brevetat del conte s'ofereix com una forma adient per expressar el sentiment de manca d'adequació que la vida genera en els seus protagonistes i aquesta és la lliçó de Maupassant ben rebuda i estesa pels seus deixebles i continuadors. Sense afirmar que es tracti d'una filiació directa, Giuseppe Grilli considera que la formació d'una narrativa hispànica del Modernisme té una relació força complexa amb Maupassant i que el conte és el fruit més vistós d'aquesta relació. L'autor clou l'article amb un emotiu record de la seva relació amb Gabriel Oliver.

Francisco Lafarga, professor de la Universitat de Barcelona, aporta un article intitulat «Presencias en España de la duquesa de Abrantes» p. 83-89, en el qual estudia l'obra de Laure Permon, una dama nascuda el 1784 en una família de l'entorn dels Bonaparte i que es va casar amb Andoche Junot, un dels ajudants de camp del general, que va ocupar diversos càrrecs polítics i que va rebre el títol de duc d'Abrantes gràcies a la seva participació en l'ocupació de Portugal. Mort el duc el 1813, i ja a França, la duquesa, per tal de fer front als deutes que havia acumulat, decideix dedicar-se a la literatura i és Balzac, a qui havia conegut en el saló de Sophie Gay, qui l'aconsella i la recomana als editors de París. Francisco Lafarga afirma que l'obra de la duquesa d'Abrantes no disposa d'un estudi ampli i detallat i que la majoria de publicacions al voltant d'aquesta autora se centren en la seva biografia, és per aquest motiu que en el seu treball es proposa fer un primer apropament a la seva obra, insistint en les 'presències' a Espanya de Laure Junot, entenent aquestes 'presències' en un doble sentit: les presències reals, viscudes, i les presències de la seva obra a través de la traducció. L'autor fa una anàlisi de les obres de la duquesa relacionades amb els seus viatges a Espanya i acaba el seu article amb l'estudi de les traduccions, presentades en un quadre cronològic que inclou la correspondència entre les obres en castellà i els seus originals.

Marta Segarra, professora de la Universitat de Barcelona, presenta un treball que porta per títol: «Madame Bovary va al cinema», p. 91-99. Tot fent al·lusió a la cinefília com una de les passions de Gabriel Oliver, l'autora es proposa analitzar l'adaptació cinematogràfica de *Madame Bovary* de Claude Chabrol de qui lloa l'esforç per traslladar l'escriptura de Flaubert a la pantalla mitjançant recursos pròpiament cinematogràfics, tot fixant-se en tres àmbits que defineixen l'estil literari flaubertià i el llenguatge fílmic chabrol·lià: el realisme, el romanticisme –o la seva sàtira– i la ironia. Seguint aquesta idea, Marta Segarra divideix el seu article en tres parts intitolades: «El realisme: *Costums de províncies*», «El romanticisme i la seva paròdia» i «La ironia perpètua». En la primera exposa com Chabrol trasllada a la pel·lícula tot allò que és més característic de l'obra de Flaubert, la importància donada a la descripció més que a la història contada, les tècniques narratives pròpies de la descripció com la focalització variable i l'estil indirecte lliure, o la laboriositat de l'escriptura. Tots aquests elements es tradueixen en la documentació de la pel·lícula, tan acurada com la pròpia novel·la, en la reconstrucció de la petita ciutat francesa de províncies, dels vestits d'Emma i la propietat del llenguatge utilitzat pels personatges, en la reproducció de la focalització interna mitjançant tècniques pròpiament cinematogràfiques, com el *fou* o el *décadrage*.

En la segona part, Marta Segarra estudia la manera com Chabrol tradueix en el cinema la figura d'Emma Bovary, presentada per Flaubert com una caricatura de les heroïnes romàntiques. El realitzador francès, malgrat voler afavorir l'empatia de l'espectador/a amb el personatge d'Emma, ha de tenir cura de no convertir-lo realment en el d'una heroïna romàntica de la pantalla, per això utilitza diverses estratègies de la direcció d'actors o de la capacitat d'impacte de les imatges visuals.

En la tercera part, l'autora analitza l'adaptació que Chabrol fa d'un dels aspectes més característics de l'escriptura flaubertiana: l'ús constant de la ironia. La ironia està en relació amb la qüestió de la focalització i, moltes vegades, amb l'ús de l'estil indirecte lliure i amb la multiplicitat de veus narratives. El realitzador francès tradueix aquests aspectes recorrent a la veu en *off*, que va canviant les seves funcions, i a un altre procediment més propi del llenguatge cinematogràfic, la imatge del mirall.

La darrera contribució de l'apartat dedicat a la literatura francesa del segle XIX porta per títol «Balzac et les sorbonnards», d'Alain Verjat, professor de la Universitat de Barcelona, p.101-109. És una anàlisi de les opinions que Balzac va suscitar en els crítics literaris que van escriure en el mig segle posterior a la seva mort: començant per una menció de tres línies de Désiré Nisard, autor d'una *Histoire de la littérature française* publicada el 1863, passant per Émile Faguet, qui, l'any 1887 dedica a Balzac un capítol a *Dix-neuvième siècle. Études littéraires* i, el 1913, una obra sencera intitolada *Balzac*, continuant amb Ferdinand Brunetière, autor del *Manuel de l'histoire de la littérature française*, publicat el 1898, d'una conferència pronunciada el 1899 en commemoració del centenari del naixement de l'autor i publicada en el volum VII dels seus *Études littéraires*, i d'una monografia, *Honoré de Balzac*, editada el 1905, per acabar amb Gustave Lanson, crític que dedica a l'escriptor dotze pàgines en la seva *Histoire de la littérature française*.

Temes relacionats amb Mallorca

La primera contribució, p. 113-125, és «El pintoresquisme verbal en la Mallorca dels primers decenniis del segle XIX», de Joan Bastardas Parera i Maria-Reina Bastardas Rufat, ambdós professors de la Universitat de Barcelona. L'objectiu del treball és donar una vintena llarga d'exemples representatius de la fraseologia pintoresca mallorquina o del pintoresquisme verbal, documentats dins la primera meitat del segle XIX. Conté una primera part dedicada a l'anàlisi del material reunit per Xavier Nogués per a la seva *Catalunya pintoresca*, que ajuda els autors a definir què és el que entenen per 'pintoresquisme verbal' i per 'expressions pintoresques' i l'article continua amb l'estudi de la fraseologia pintoresca mallorquina de la primera meitat del segle XIX i les fonts utilitzades, la Rondalla de Rondalles mallorquina i el *Diccionari mallorquí-castellà* de Pere Antoni Figuera, de les quals n'abstreu vint-i-tres exemples.

Sota el títol «*Sa monja l'encén i es frare l'apaga*. Refranys meteorològics de Mallorca al *Calendari* de Sanchis Guarnier», p. 127-139, José Enrique Gargallo Gil, professor de la Universitat de Barcelona, fa un estudi dels refranys meteorològics del *Calendari* de Sanchis (1951) confrontats amb els que registra el DCVB i ocasionalment amb alguns romànics d'homòlegs, catalogant els refranys meteorològics del calendari per mesos i dates fixes i, a més d'aquests dos blocs principals, amb parèmies que contenen referències implícites o explícites als fenòmens atmosfèrics o meteors, sota els epígrafs *Consells d'abric* i *Animals com a indicati meteorològic*.

Josep A. Grimalt, de la Universitat de les Illes Balears, aporta un article intitolat «Llorenç Villalonga, lector de La Tour du Pin», p. 141-156. L'autor fa una anàlisi de les anotacions que Llorenç Villalonga escriu en els marges de les pàgines d'un exemplar de la seva propietat del *Journal d'une femme de cinquante ans* de la marquesa de la Tour du Pin, conservat en la Casa Museu de Binissalem. Grimalt publica les anotacions de Villalonga, precedides dels fragments del *Journal* que les provoquen. Aquestes anotacions mostren l'aprovació de Villalonga per la marquesa, quan s'acosta a l'esperit del segle XVIII, i la seva crítica, quan li veu actituds que l'apropen a l'esperit del segle XIX. Les anotacions, a més, confirmen algunes coses que ja sabíem del seu pensament i del seu credo estètic: l'afecció pel segle XVIII

francès, el Classicisme i la monarquia absoluta i l'avversió cap a Bonapart, l'amor a la sobrietat d'expressió, rebuig d'ornamentacions supèrflues i de tot allò que ell qualificava d'estridència, com l'ostentació dels sentiments i altres tendències del Romanticisme.

Amb el títol «Aina», p. 157-161, Joan Veny, professor de la Universitat de Barcelona, escriu un article sobre la presència de la *i* en la variant mallorquina de l'antropònim derivat de ANNA. L'autor parteix de la forma originària, *Anna*, que, segons documentació, va ser popular a Mallorca amb la nasal geminada durant segles, i explica que la clau de la presència de la *i* de *Aina* es troba en el polimorfisme del tipus **imprennar/impregnar*, **manne/magne*, **innotal/ignota*, format per una primera forma més descuidada, més vulgar, i una segona més etimològica, més culta, més correcta, que es va convertir en un model d'alternança **-nn-<-->-gn-*, que va arrossegar, per ultracorrecció, el cas d'*Anna*/**Agna*, i altres composts. És a partir d'aquesta forma ultracorrecta, **Agna*, registrada a Mallorca al costat de *Anna*, que resideix l'origen de la *i* de *Aina*. En els mots d'origen culte –o semiculte– la *g* del grup llatí -GN- tendeix a vocalitzar-se en una *i* semivocal, quedant-se en la primera fase del canvi -GN- > -jn-.

Carlota Vicens Pujol, professora de la Universitat de les Illes Balears, clou l'apartat dedicat als temes relacionats amb Mallorca amb un treball que lliga l'illa a la literatura: «Mallorca en la literatura francesa del segle XIX. Breve antología de textos», p. 163-173. L'autora dona a conèixer alguns textos d'autors francesos que van visitar Mallorca i que la van situar en l'espai del mite. Són escriptors allunyats de la Mallorca exòtica i pintoresca que va atraure els viatgers del segle anterior i que, en canvi, incorporen l'illa a la seva experiència vital. L'antologia inclou textos d'Ernest Gaubert: *La Mayorquine*; Robert Brasillach: *Comme le temps passe*; Albert Camus: *Amour de vivre*; Jean Giono: *Les joies de l'île*; Paul Morand: *Majorque* i Marc Bernard: *La mort de la bien-aimée* i *Au-delà de l'absence*.

Altres temes

El darrer apartat de la *Miscel·lània* conté tres articles de temes diversos. El primer, intitulat «El asesinato de Alejandro de Médicis, de Margarita de Navarra a Musset», p. 178-188, és de Caridad Martínez, professora de la Universitat de Barcelona. L'autora estudia el tractament literari que Margarida de Navarra, en la *nouvelle* 12 de l'*Heptameró*, i Musset, en el *Lorenzaccio*, donen de la mort d'Alessandro de Medici, duc i màxim poder de Florència, el 1537, a mans del seu cosí Lorenzaccio, el qual no va ser mai processat legalment però va ser assassinat, deu anys després, per sicaris de Cosme de Medici, el nou duc de Florència.

Sota l'encapçalament «Rafel Patxot i Jubert i l'Institut d'Estudis Catalans», p. 189-198, Josep Massot i Muntaner fa memòria d'un dels mecenatges més transcendents de Rafel Patxot: la seva contribució a la supervivència de l'Institut d'Estudis Catalans, tot insistint en els aspectes més desconeguts de la relació de Patxot amb l'IEC, a partir del *Dietari* de la Institució Patxot mecanografiat i relligat, escrit per ell mateix a partir de 1926 i que la seva néta Núria Delétra Carreras-Patxot li ha fet arribar. Josep Massot transcriu algunes de les anotacions del *Dietari* i n'explica el context històric.

Tanca el volum Àngels Santa, professora de la Universitat de Lleida, amb un article intitulat «Los personajes de la leyenda artúrica según Michel Rio», p. 199-207, on l'autora fa un estudi de l'obra *Merlin, le faiseur des rois*, que Michel Rio va publicar el 2006. Àngels Santa analitza els canvis que aquesta obra presenta, sobretot en el personatge de Merlin, respecte a la trilogia que li dona forma i que el mateix autor havia escrit anteriorment: *Merlin*, publicada el 1989, *Morgane*, el 1999 i *Arthur*, el 2001.

Anna M. MUSSONS FREIXAS
Universitat de Barcelona